

Osadnictwo neolityczne wokół paleojeziora w Gebel Ramlah (egipska Pustynia Zachodnia): geneza, chronologia, systemy osadnicze i gospodarka między X a IV tys. cal BC

Dzisiaj Sahara jest największą, ekstremalnie suchą pustynią na świecie, obejmującą ponad 9 milionów kilometrów kwadratowych powierzchni. Jest jednym z najbardziej nieprzyjaznych człowiekowi regionów. Nie zawsze jednak był to obszar tak niedostępny. Tuż po zakończeniu ostatniej epoki lodowcowej (ok. 9550 lat BC) klimat stał się bardziej wilgotny, zmieniając pustynię w sawannę na kolejnych kilka tysięcy lat. Charakterystyczną cechą środowiska przyrodniczego egipskiej Pustyni Zachodniej (wschodnia część Sahary) były wówczas rozległe sezonowe jeziora wypełniane wodami deszczowymi. Korzystne warunki środowiskowe przyciągnęły w te rejony pierwszych neolitycznych pasterzy, którzy przybyli tam już ok. 9300 lat BC i mieszkali przez następne prawie 6000 lat, do momentu całkowitego spustynnienia tego obszaru.

Ślady jednego z takich jezior znajdują się ok. 150 km na zachód od Abu Simbel i doliny Nilu, u podnóża góry Gebel Ramlah, wznoszącej się około 100 m powyżej otaczającej go obecnie pustynię. W ciągu ostatnich kilkunastu lat, wokół jeziora, odkryto pozostałości licznych osad i unikatowy zespół grzebalny użytkowany przez tysiące lat, w tym cmentarzysko dla noworodków i niemowląt, a także pięć innych cmentarzysk dla dorosłych, skupiska grobów i pojedyncze pochówki. Niektóre z osad były rozległe, długotrwale zamieszkiwane, inne niewielkie – sezonowe. Na powierzchni widoczne są dziś pozostawione przez ówczesnych mieszkańców przedmioty i narzędzia codziennego użytku, takie jak fragmenty naczyń ceramicznych, pojemniki z jaj strusich, narzędzia krzemienne i kamienne, żarna z rozcieraczami. Skupiska te różnią się między sobą w sposób, który pozwala na odtworzenie różnych stref zagospodarowania tych neolitycznych wiosek – wyróżnić tam można ślady domostw, ognisk do przygotowania pożywienia, strefy gospodarcze, w których przetwarzano rośliny nadające się do spożycia, pracownie narzędzi krzemiennych i kamiennych, a nawet miejsca, w których przywiązywano pasące się zwierzęta.

Celem naukowym projektu jest rekonstrukcja historii zasiedlenia obszaru położonego wokół paleojeziora w Gebel Ramlah przez neolityczne społeczności pasterskie w okresie między około 9300 lat BC (pierwsze datowane ślady osadnictwa typu El Adam), a końcem neolitu około 3600 lat BC. Na rekonstrukcję składać się będzie kilka elementów: 1/. Ustalenie podstawowych etapów zasiedlenia rejonu Gebel Ramlah oraz określenie czasu ich trwania; 2/. Charakterystyka systemów osadniczych i ich zróżnicowania w poszczególnych okresach oraz określenie długości pobytu poszczególnych grup ludzkich w ciągu roku (pobyt stały/sezonowy); 3/. Rekonstrukcja funkcjonalnego zróżnicowania osad z różnych okresów; 4/. Rekonstrukcja podstaw gospodarczych społeczności pasterskich z Gebel Ramlah i ich diety; 5/. Ustalenie związków genetycznych poszczególnych populacji zasiedlających rejon Gebel Ramlah; 6/. Charakterystyka obrzędowości; 7/. Rekonstrukcja środowiska w poszczególnych okresach; 8/. Charakterystyka przemian wytwórczości podstawowych grup zabytków (ceramika, przemysły krzemienne i kamienne itp.).

Aby zrealizować te zamierzenia, wśród planowanych działań wykonywane będą: archeologiczne prace wykopaliskowe, badania powierzchniowe, badania w obrębie masywu Gebel Ramlah, badania geologiczne i geomorfologiczne, analizy GIS, analizy podstawowych źródeł archeologicznych, badania i analizy specjalistyczne (analizy mikrofauny, analizy makroszczątków roślinnych, analizy antrakologiczne, analizy fitolitów i skrobi, analizy chemiczne pozostałości żywności na naczyniach, analizy traseologiczne, analizy bioantropologiczne, analizy kopalnego DNA szczątków ludzkich i zwierzęcych, analizy geochemiczne i sedymentologiczne skał i osadów, analizy izotopów stabilnych, analizy petrograficzne, mineralogiczne i fizyko-chemiczne naczyń ceramicznych, datowania radiowęglowe i OSL. Badania i analizy przeprowadzane będą przez specjalistów w danej dziedzinie.

Realizacja projektu i osiągnięcie jego celów będzie miało fundamentalne znaczenie dla rozwoju badań nad populacjami ludzkimi zamieszkującymi Pustynię Zachodnią w holocenie. Przede wszystkim, jest on pierwszym tak kompleksowym i interdyscyplinarnym zamierzeniem badawczym w tym rejonie, uwzględniającym i korelującym badania osad i cmentarzysk. Stwarza on możliwość ustalenia związków genetycznych badanych grup ludzkich z populacjami zamieszkującymi Afrykę północną i środkową. W rezultacie Gebel Ramlah stanie się obszarem porównawczym, do którego odwoływać się będą kolejne projekty badawcze prowadzone na obszarze Afryki.